

Z histórie slovenského jazyka

1. obdobie vývinu slovenčiny

Pôvodný jazyk starých Slovanov nazývame **praslovančina**. Používali ho Slovania, ktorí prišli zo svojej pravlasti medzi riekami Dneprom (Bielorusko a Ukrajina) a Vislou (v Poľsku) na naše slovenské územie, presnejšie do karpatsko – naddunajskej oblasti v 5. storočí nášho letopočtu.

Praslovančina sa postupne (8. - 10. stor.) rozpadla na 3 skupiny jazykov:

- **západoslovanské** (poľština, čeština, slovenčina, lužická srbčina),
- **východoslovanské** (ruština, bieloruština, ukrajinčina),
- **južnoslovanské** (srbčina, chorvátčina, macedónčina, bulharčina, slovinčina).

V 9. storočí Dunajská kotlina bola už osídlená Slovanmi, ktorí sa volali Slované. Utvorili prvý slovanský štát, ktorý poznáme pod názvom **Veľká Morava (Veľkomoravská ríša – 9. -10. st.)**.

V 10. storočí začala utvárať **stará slovenčina**, predchodkyňa dnešných nárečí aj spisovnej slovenčiny. Popri nej sa začal, po príchode **Konštantína a Metoda r. 863**, rozvíjať aj **liturgický starosloviencky jazyk**.

Veľkomoravské knieža Rastislav prijal roku 863 vyslancov byzantského cisára Michala III. – solúnskych bratov Konštantína-Cyrila a Metoda. So sebou priniesli náboženské a bohoslužobné knihy, preložené do južnoslovanského nárečia – **staroslovienčiny**. Vypracovali prvé písmo **hlaholiku**, ktorú vytvoril Konštantín podľa vzoru malých písmen gréckej abecedy.

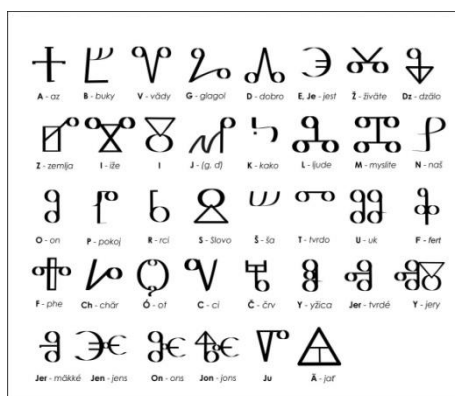
Od pápeža **Hadriána II.** dostali bratia povolenie používať nové písomníctvo ako **štvrtý liturgický jazyk** („lingua quarta“).

Písmo neskôr zjednodušili Metodovi a Konštantínovi (Cyrilovi) žiaci a nazvali ju **cyrilika**. Ich pôsobením sa utvárali na Veľkej Morave predpoklady na kultivovanie a zdokonaľovanie jazyka našich predkov.

VEĽKÁ MORAVA

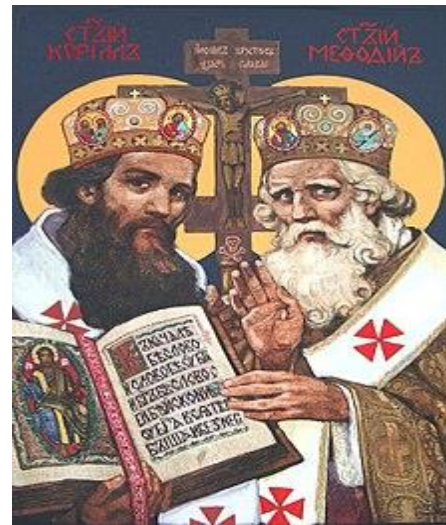
HLAHO LIKA

STAROSLOVIENČINA

CYRIL a METOD

2. – 3. obdobie vývinu slovenčiny

Po rozpade Veľkej Moravy (stredovek) bolo Slovensko začlenené do **Uhorského kráľovstva**, v ktorom sa udomácnil **latinský jazyk** ako cirkevný, kultúrny i administratívny. Na Slovensku sa tiež písalo zväčša latinsky, **tzv. latinkou**, od prvopočiatku Uhorského štátu až do polovice 19.storočia.

Medzi českými krajinami a Slovenskom aj po rozpade Veľkej Moravy trvali kultúrne kontakty. Zintenzívnili sa po **založení pražskej univerzity (Karlova univerzita)** roku 1348, na ktorej študovali aj Slováci. **Čeština** sa tak na Slovensku šírila aj vďaka slovenským študentom, ale rozširovala sa aj pod vplyvom husitských výprav na Slovensko.

Český jazyk, do ktorého bola preložená biblia, sa na Slovensku používal ako spisovný jazyk do konca 18.storočia. Keďže to bol jazyk Kralickej biblie, nazýva sa aj niekedy **bibličtina**.

Do tohto jazyka postupne prenikali aj slovenské prvky. Na Slovensku sa do 11.st. písalo po latinsky a po česky, ale pritom sa hovorilo domácim slovenským jazykom (aj **miestnymi nárečiami**) a vznikala slovenská národná poézia a ľudová slovesnosť. Tú do konca 17. storočia autori zapisovali bez presných pravopisných pravidiel.

V 14. – 15. storočí však už preniká slovenčina aj do listín písaných po latinsky a po česky. Prvým svedectvom tejto jazykovej situácie a týchto procesov je tzv. **Žilinská kniha** (1473) s textom magdeburského práva písaná v slovakizovanej češtine.

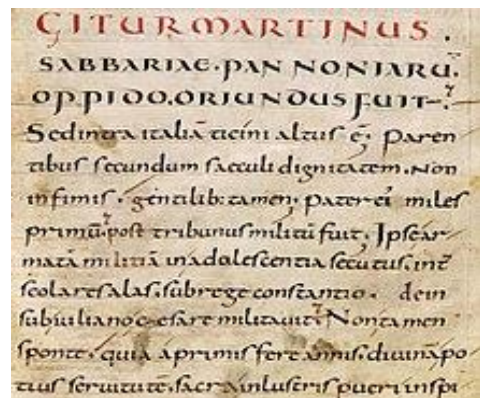
V 16. – 18.st. slovenskí vzdelanci (najmä Daniel Horčička a **Matej Bel**) vyzdvihujú spevavosť, čistotu a bohatstvo slovenského jazyka a usilujú sa povýšiť slovenský jazyk hovorový na spisovný.

V 2.polovici 18.stor. (**po r. 1787**) dozrela myšlienka slovenského spisovného jazyka.

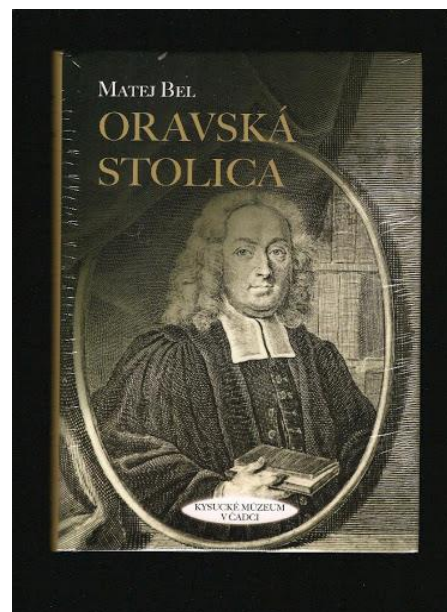
UHORSKÉ KRÁĽOVSTVO

LATINKA

MATEJ BEL

4. obdobie vývinu slovenčiny

Slovenské národné obrodenie (1. a 2. fáza: 1780 – 1835)

1. fáza (1780 – 1820):

Je to boj (v Uhorsku) za presadenie používania slovenčiny. V prvom rade do tohto obdobia patria reformy panovníka Jozefa II. a to: **zrušenie nevoľníctva** a tzv. **tolerančný patent** – ním dal náboženskú slobodu, zrovnoprávnil katolíkov a protestantov.

Jozef Ignác Bajza

Bol prvý, kto sa pred Antonom Bernolákom **snažil o uzákonenie slovenčiny**, avšak jeho jazyk nebol prijatý slovenskými národovcami, lebo obsahoval veľa čechizmov.

Je však autorom **prvého slovenského románu René mládenca príhodi a skúsenosti**.

Má dva diely. V tomto románe skritizoval všetky spoločenské vrstvy od poddaných až po zemanov aj cirkevnú vrchnosť, ktorá napokon dielo zakázala.

Román je písaný západoslovenským nárečím a zvláštnym pravopisom, ktorý si Bajza sám navrhol.

Anton Bernolák

Je hlavný predstaviteľ **1. fázy** slovenského národného obrodenia.

V roku 1787 uzákonil slovenčinu. (1. kodifikácia spisovnej slovenčiny!) Za základ svojej slovenčiny si zobral západoslovenské nárečie. Táto slovenčina sa ale neujala.

Svoju slovenčinu zhrnul v diele **Jazykovednokritická rozprava o slovenských písmenách**. Napísal aj prvú učebnicu gramatiky **Gramatica slavica (Slovenská gramatika)**. Zaviedol fonetický pravopis – píš ako počuješ!

Bernolákovčinou písal ďalší predstaviteľ slovenskej osvietenskej literatúry - **Juraj Fándly**.

Znaky bernolákovčiny:

- podstatné mená písal veľkým písmom (ako v nemčine)
- namiesto v používal w
- namiesto h používal g
- nerozlišoval i, y – **používal len i**
- mäkkosť spoluhlások označoval mäkčeňom

Na pamätníku má napísané: Slováci píšete po slovensky tu máte slovo moje o reči vašej.

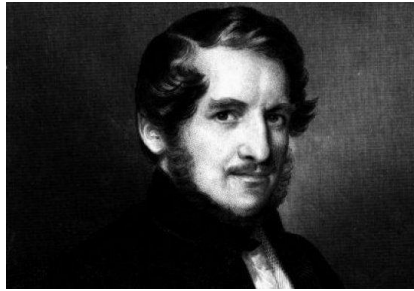
2. fáza slovenského národného obrodenia (1820 – 1835) – v tomto období sa prejavili nezhody medzi katolikmi a evanjelikmi, lebo evanjelický vzdelanci nechceli prijať bernolákovčinu – boli stúpenkami biblickej češtiny – napr. **Ján Kollár**.

TOLERANČNÝ PATENT JOZEFA II.

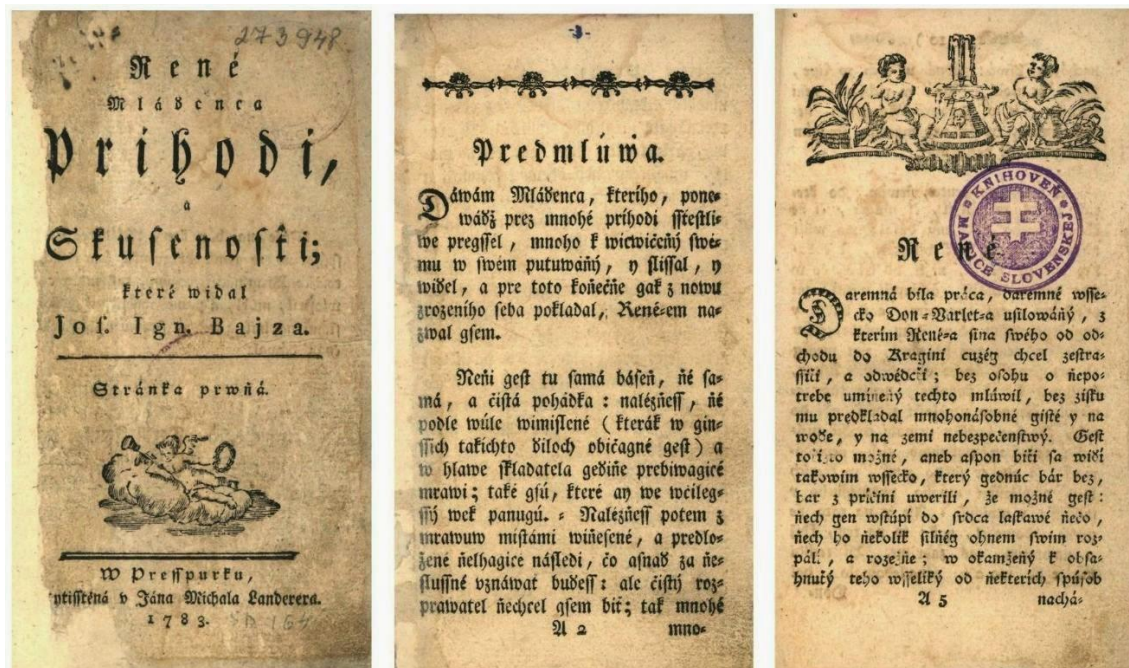
JOZEF II.

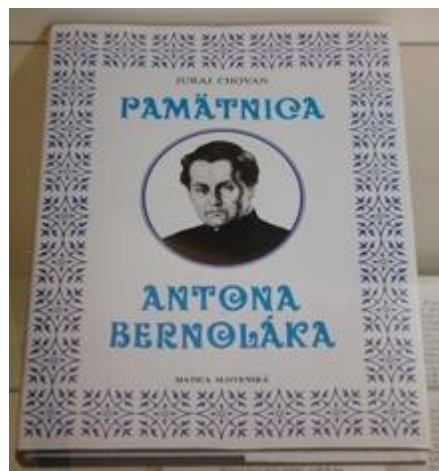
JOZEF IGNÁC BAJZA

1. slovenský román: RENÉ MLÁDENCA PRÍHODI A SKÚSENOSTI

ANTON BERNOLÁK

5. obdobie vývinu slovenčiny

Slovenské národné obrodienie (3. a 4. fáza:1835 - 1848)

3. fáza slovenského národného obrodienia (1835 – 1843) – v tomto období sa vyriešila jazyková otázka v prospech biblickej češtiny, s tým však **nesúhlasila nastupujúca generácia štúrovcov**.

4. fáza slovenského národného obrodienia (1843 – 1848) – sa začína kodifikáciou Štúrovej slovenčiny a končí revolučným rokom 1848.

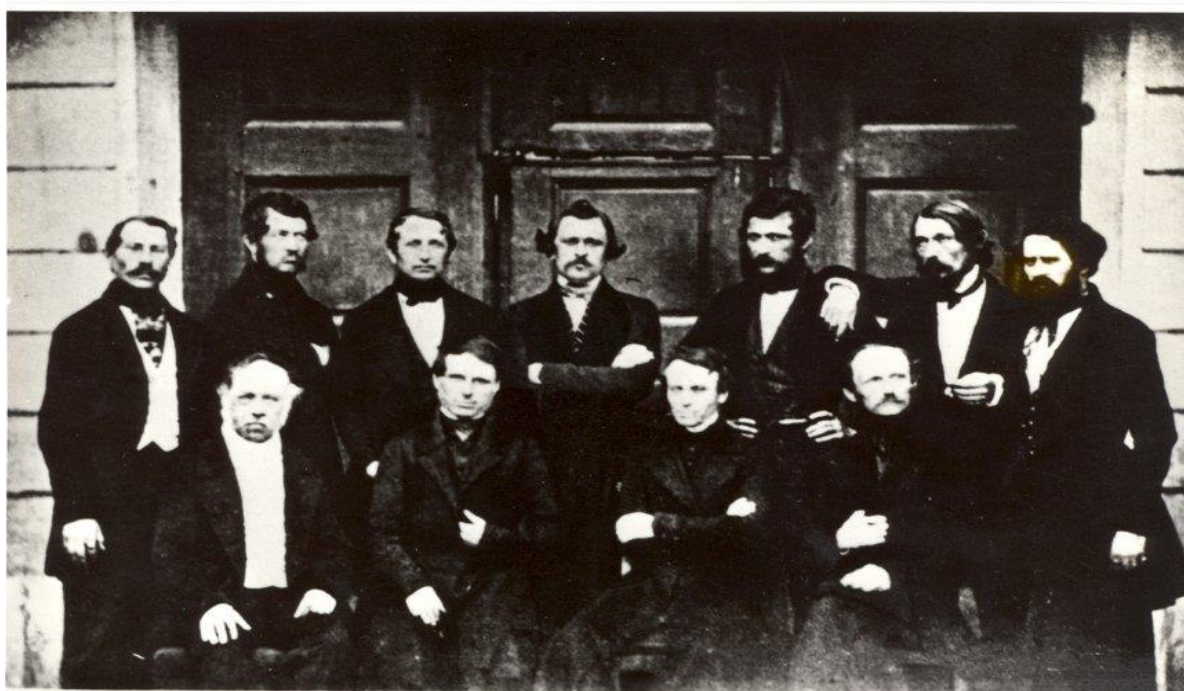
Takže história súčasnej spisovnej slovenčiny sa odvíja od r. **1843**, keď na základe spoločných prvkov stredoslovenských nárečí (*Liptov, Turiec - tzv. tatranskô nárečja*) uzákonil spisovnú slovenčinu **Ludovít Štúr** spolu s **Jozefom Miloslavom Hurbanom** a **Michalom Miloslavom Hodžom** (*druhá kodifikácia spisovnej slovenčiny*). V pravopise nadviazali na bernolákovskú tradíciu (pravopis podľa výslovnosti).

Kodifikačné dielo – **Náuka reči slovenskej**, v ktorej E. Štúr rozpracoval celú slovenskú gramatiku. V spise **Nárečja slovenskuo alebo potreba písanija v tomto nárečí** v roku 1846 odôvodnil potrebu spisovného slovenského jazyka.

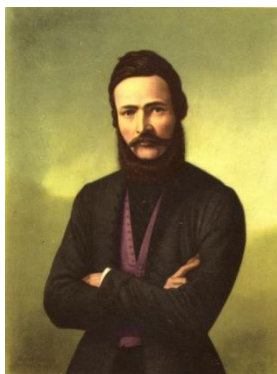
Spisovná slovenčina bola oficiálne vyhlásená na prvom zasadnutí Tatrína v auguste r. 1844 v Liptovskom Mikuláši. (Tatrín = slovenský spolok, ktorý vydával knihy v slovenskom jazyku.)

Štúrova forma slovenčiny sa rýchlo ujala, vydávali sa v nej knihy, časopisy, noviny (napr.: Prešporské noviny, Staré noviny literárneho umnění) a po istých úpravách trvá dodnes.

ŠTÚROVCI

Ľudovít Štúr

Samo Chalupka

Andrej Sládkovič

Janko Matuška

Janko Kráľ

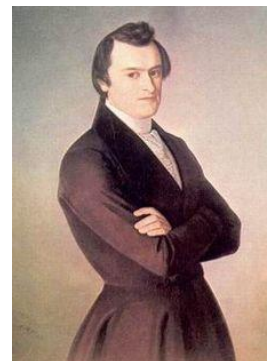
Ján Kalinčiak

Ján Botto

Michal Miloslav Hodža

Jozef Miloslav Hurban

August Horislav Škultéty

Samo Tomášik

Viliam Paulíny - Tóth

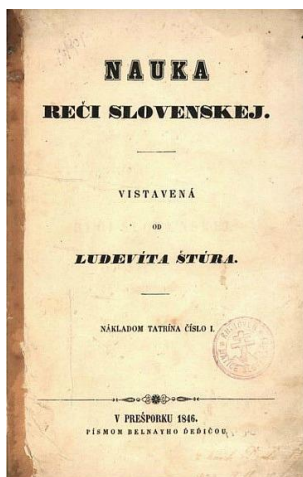
Ján Francisci – Rimavský

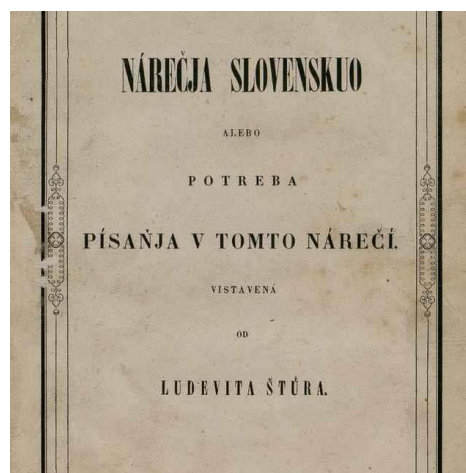
Samo Bohdan Hroboň

Náuka reči slovenskej

Nárečja slovenskuo alebo potreba písanĳa v tomto nárečí

6. – 7. obdobie vývinu slovenčiny

Reformy pravopisu:

Pôvodná štúrovská kodifikácia prešla neskôr rôznymi úpravami: (6. obdobie)

Gramatiku spisovného jazyka na vedeckom základe rozpracoval **Martin Hattala** a v roku **1852** vydal gramatiku s názvom **Krátka mluvnica slovenská**. Zakomponoval do nej písanie **y, ý, ä, ĺ**. Po istých úpravách roku 1852 dostala vcelku už dnešnú podobu.

O rozvoj slovenského spisovného jazyka sa na konci 20. storočia zaslúžil **Samo Czambel**, ktorý roku **1902** vydal **Rukoväť spisovnej reči slovenskej**.

Spisovná slovenčina sa začala sľubne vyvíjať v **matičných rokoch** (od r. 1863 do konca storočia).

Nové obdobie rozkvetu sa začalo r. 1918. (7. obdobie)

Po vzniku **Československej republiky** mierovými zmluvami a ústavou z r. 1920 bol ustanovený spoločný „československý národ“ a „československý jazyk“ s dvoma zneniami (**českým a slovenským**), ktorý potvrdili aj **Pravidlá slovenského pravopisu z roku 1931**.

Na rozdiel od toho Matica slovenská presadzovala tzv. „**matičný úzus**“ s **puristickými** tendenciami.

(Pojem *jazykový purizmus* sa v slovenčine spája predovšetkým s hnutím za očistu spisovnej slovenčiny v podmienkach prvej Československej republiky. Boje za čistotu spisovnej slovenčiny a za zachovanie jej svojráznosti sa vyostřili v diskusii o Pravidlách slovenského pravopisu (1931), v ktorých sa podporovali prvky a varianty zhodné s češtinou. Slovenský jazykový purizmus bol namierený hlavne proti preberaniu slov z češtiny.)

Slovenčina však naďalej ostala tzv. otvoreným jazykom, ktorý sa okrem domácich zdrojov obohacoval aj prostredníctvom iných jazykov. Po 2. svetovej vojne sa slovenský jazyk rozvinul do podoby, v ktorej bol schopný plniť všetky funkcie i potreby spoločnosti.

Nový míľnik vo vývine slovenčiny predstavuje **rok 1989**. Mnohé archaizmy a slová úzko spojené so socialistickým hospodárstvom a spoločenským zriadením sa vytratili, a naopak, do súčasného jazyka preniklo mnoho anglicizmov a internacionalizmov. Táto okolnosť však nepredstavuje pre slovenčinu nijaké ohrozenie. Slovenský jazyk si vypracoval svoju imunitu aj vďaka tomu, že bol vo svojich dejinách vždy otvorený. Prijímal lexikálne prvky z iných jazykov, s ktorými prišiel do styku. V poslednom čase preberá najmä anglicizmy a amerikanizmy z anglického jazyka a jeho amerického variantu.

Poslednú úpravu spisovnej slovenčiny priniesli najnovšie **Pravidlá slovenského pravopisu** v roku **1991**, **tretie upravené a doplnené vydanie z roku 2000**.

Slovenský jazyk sa od 1. mája roku 2004 stal jedným z oficiálnych jazykov Európskej únie. V súčasnosti sa rozvíja vo všetkých oblastiach života.

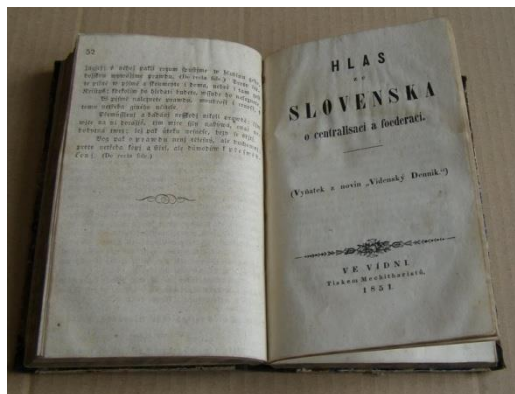
Dnešné kodifikačné príručky:

Pravidlá slovenského pravopisu,
Krátky slovník slovenského jazyka,
Pravidlá slovenskej výslovnosti.

MARTIN HATTALA

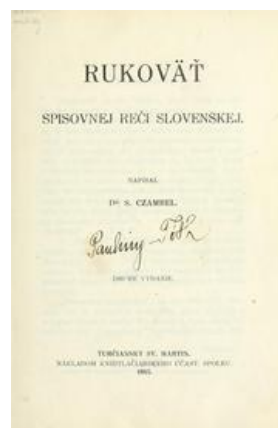
Krátka mluvnica slovenská

SAMO CZAMBEL

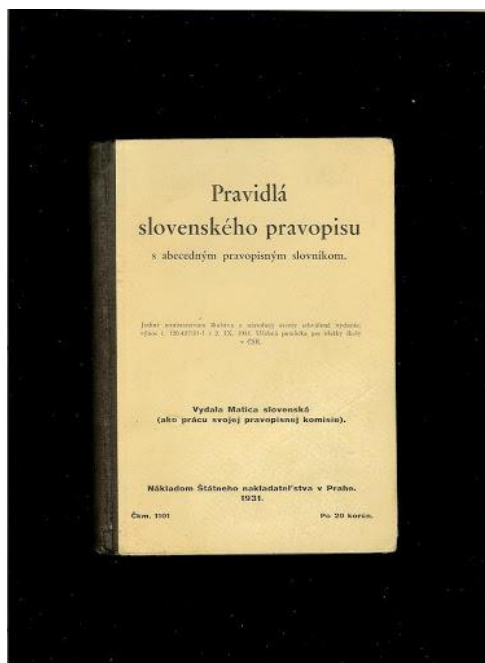

Rukoväť reči slovenskej

PRAVIDLÁ SLOVENSKÉHO PRAVOPISU

rok 1931

rok 2000

spracovala: Mgr. Marta Svobodová